

אם עלו לא ירדו ולחמו של מזבח

הרב יעקב וולף

לע"נ נעה (בת יצחק ורות יעקבס) הירשפלד ז"ל

א. מקור דין אם עלו לא ירדו

הגמ' מביאה את הברייתא [בקיצור הלשון] בתו"כ בריש פרשת צו: "רבי יוסי הגלילי אומר: מתוך שנאמר 'כל הנוגע במזבח יקדש' [שמות כ"ט] שומע אני דברים הראויים למזבח ודברים שאינן ראויים למזבח, ת"ל 'כבשים' מה כבשים המיוחדים שהם ראויים למזבח יצא דבר שאין ראוי למזבח. רבי עקיבא אומר: מתוך שנאמר 'כל הנוגע במזבח יקדש' שומע אני דברים הראויים למזבח ודברים שאינן ראויים למזבח, ת"ל 'עולה' מה עולה מיוחדת שהיא ראוי למזבח אף כל דבר שראוי למזבח יצא דבר שאין ראוי למזבח: " בתו"כ מובאת המחלוקת בין ר' יהושע לר"ג אחרי דברי ריה"ג ור"ע, ולכאורה כהמשך לדבריהם. משמע שמקור הדין הוא 'כל הנוגע המזבח יקדש' והדרשות של ר' יהושע ור"ג מפרשת צו אינן אלא להגביל את הדין ל'כל הנוגע המזבח יקדש'. וכך מבאר רש"י את דברי הגמ' [בדעת ר"ג ור' יהושע] 'מזבח אחרינא כתיב': "כל הנוגע במזבח יקדש". וכן פירש את הלימוד של ר' יהודה בדף פ"ד. "זאת היא העולה הרי אלו ג' מיעוטין וכו'": "ולא תימא 'כל הנוגע במזבח' לכל הפסולין אתא". [אמנם במשנה הראשונה לא הביא את הפסוק 'כל הנוגע במזבח יקדש' רק 'היא העולה' בהוייתו היא ולא ירד].

שנינו בריש פרק ט': 'המזבח מקדש את הראוי לו. ר' יהושע אומר: כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד, שנאמר: "היא העולה על מוקדה" מה עולה שהיא ראוי לאישים אם עלתה לא תרד, אף כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד. ר"ג אומר: כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד, שנאמר: "היא העולה על מוקדה על המזבח" מה עולה שהיא ראוי למזבח אם עלתה לא תרד, אף כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד. וכו'.

הפסוק המוזכר במשנה הוא הפסוק בפרשת צו [ויקרא ו' ב'] "... זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה ואש המזבח תוקד בו". ובפשוטו – וכך מבאר התוספות – דרשו ר"י ור"ג את הדרשה שדרש ר' שמעון לקמן דף פ"ד. "ר"ש אומר: עולה, אין לי אלא עולה כשרה, מנין לרבות – שנשחטה בלילה, ושנשפך דמה, ושיצא דמה חוץ לקלעים, והלך, והיוצא, והטמא, ושנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו, ושקיבלו פסולים וזרקו את דמו, הניתנים למטה שנתנם למעלה ולמעלה שנתנם למטה, והניתנים בחוץ שנתנם בפנים [והניתנים] בפנים שנתנם בחוץ, והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן – מנין ת"ל 'זאת התורה העולה' ריבה תורה אחת לכל העולים שאם עלו לא ירדו. וכו'":

1. נושא זה נידון בדברי האחרונים, דברי כאן הם התבוננות מדברי רש"י הרמב"ם והתוס' כפי הבנתי הדלה, ולריהטא דסוגיא לא הזכרתי דברי האחרונים בתוך רצף העיון ואשתדל להזכיר מקצת דברי האחרונים בהערות.

'אם עלו לא ירדו' נאמר בזה, או שיש גדר של קידוש המזבח כדמצינו בכלי שרת שמקדשין ליקרב וליפסל, ודין אם עלו לא ירדו הוא דין נוסף הבנוי על הקידוש של המזבח.

ויש לברר: א. האם המקור ללימוד ש'לא ירדו' הוא מ'כל הנוגע במזבח יקדש' או 'מזאת תורת העולה', [ואולי נחלקו בזה התנאים]? ב. מה המשמעות של הפסוק 'כל הנוגע במזבח יקדש' [וכן של דברי המשנה: 'המזבח מקדש את הראוי לו'] האם רק דין

ב. גדר אם עלו לא ירדו

פ"ז. שסובר שגם בראש מזבח נפסל בלינה, וא"כ כיצד משאיר לכתחילה בראש מזבח? לכאורה משמע שאף שנפסל בלינה דין 'לא ירדו' מכשירו ליקרב לכתחילה. וכך עולה מדברי רש"י שם שכתב: "ולינה אינה פוסלת בראש המזבח, כדאמר בזבחים בפ' המזבח מקדש לד"ה דלא ירדו". ודבריו רומזים לדברי הגמ' בדף פ"ז. בביאור שיטת רבא: "השתא לנו בעזרה אמרת דלא ירדו בראשו של מזבח מיבעי".

אמנם רע"א שם שולח לתוס' בראש השנה דף ל: שמשמע שביאר את דברי ר"פ רק אליבא דרבה, שסובר שאין לינה בראש מזבח, אך לרבא באמת א"א להלין לכתחילה בראש מזבח ולהקטיר למחר. [וכן משמע בתוס' ד"ה 'והא' יומא ז', לרבא אין נחשב היתר בראש מזבח].

הגמ' השניה ממנה נראה להתבונן בגדר ההקרבה היא לקמן בדף פ"ז: הגמ' שואלת: "אי אמרת אויר מזבח כמזבח, עולת העוף דפסלה במחשבה היכי משכחת לה" ומבאר רש"י: "בת הקטרה היא, דהא פסולין שעלו לא ירדו, וכיוון דבת הקטרה לכתחילה היא,

עוד יש להתבונן בגדר זה של 'אם עלו לא ירדו', מה דינם של הפסולין הללו האם הם נחשבים כקרבן עצמו שאחר שעלה למזבח פקע פסולו, או שזהו דין אחר שעיקרו 'לא ירדו' אבל אינו הקרבן עצמו אלא דין הקטרה שונה?

לכאורה ניתן לענות לשאלה זו משתי גמרות: הראשונה בפסחים נ"ט: "ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים, אלא קטרת ונרות ופסח ומחוסר כפורים בערב הפסח. רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב. בשלמא לתנא קמא יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת, אלא לרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה? ... רב פפא אמר: אפילו תימא בחטאת בהמה מעלה ומלינה בראשו של מזבח." ובפשטות דין זה דמעלה ומלינה הוא לכתחילה! משמע שכשעלה לראש מזבח לא נפסל בלינה! ולכאורה יקשה לרבא לקמן דף

2. ע' באריכות בספר 'מנחת אברהם' [לגרא"נ גרבוז שליט"א] ח"ג בעמודים ב' ג' שדן בגדר ההקטרה, והעלה שם דלחזו"א והגרי"ז הוא דין מחודש [מדין לחמו של מזבח], ובמל"מ פ"א מתמו"מ דן אם פסולי עולת שבת מוקטרין בשבת, וכן במנ"ח דן לגבי פסח שלן אי שרי להקטירו על חמץ, משמע שסברו שדינם הראשון נשאר. וכן העלה בדעת האו"ש בהוספות לפ"ב מפסוה"מ הלכה כ"ו, שאימורי קק"ל שהוקטרו קודם זריקת דמים אינו נחשב 'אין בשר' כי נעשה בהן דין. ובהמשך בעזרת החונן לאדם דעת יתבררו הדברים ע"פ דעות הראשונים השונות.

לכתחילה, ושאינ מחשבת חוץ לזמנו בריש מזבח?

לכאורה צריך לומר שאף שהקרבן נחשב, אך לא עלה לבעלים [כדמצינו בלא לשמה בכל הקרבנות], אמנם דווקא כשהדם נפסל, אך כשהדם היה כשר והאימורים נפסלו ועלו אין נפ"מ לריצוי, ובזה אמרינן שהקרבן יקרב כדינו⁴.

עכ"פ ברש"י משמע שדין אם עלו לא ירדו מהני להחשיב את העולין למזבח כאימורים כשרים ולכתחילה יעלו⁵.

ויתבאר עוד בהמשך בעזרת ה'.

אמאי פסלה בה מחשבת הקטרת מחר". מפורש שכשעלו מדין 'אם עלו לא ירדו' הו' בת הקטרה לכתחילה!³

[לכאורה התוס' בר"ה הנ"ל יצטרך לבאר ששאלת הגמ' היא רק לרבה שאין לינה בראש מזבח ולא מדין 'אם עלו לא ירדו'. האם נלמד מכך שלרש"י כשאמרינן 'לא ירדו' הוכשר הקרבן לגמרי?

בדף פ"ב. על המשנה 'שהציץ מרצה על הטמא ואינו מרצה על היוצא' אומר רש"י: "ואע"ג דפסולין שעלו לא ירדו ארצויי מיהא לא מרצו". וצ"ב מאי שנא מאימורים שמלינן

ג. לחמו של מזבח

שהעלן לפני זריקת דמים, ובגמ' משמע שמדובר בקק"ל כשרים 'דאם בא לזרוק זורק'. וצ"ב מדוע נקט עולא 'נעשו לחמו של מזבח' ולא די בדין של 'לא ירדו' שיש בפסולין? גם יש לעיין האם מקטירין את האימורים קודם זריקת הדם, או שרק נאמר

בגמ' [דף פ"ג: ודף פ"ה]. "אמר עולא: אימורי קדשים קלין שהעלן לפני זריקת דמן לא ירדו, נעשו לחמו של מזבח".

גדר זה של 'לחמו של מזבח' לא הוזכר בש"ס אלא בדברי עולא⁶ הללו [שהובאו כצורתן כמה פעמים] לגבי קדשים קלים

3. וע' בחזו"א י"ט מ"ה שתמה מאי שנא חשב להשאיר על המזבח לבין חשב להעלות ואח"כ להקטיר מדין 'לא ירדו'. וע"פ זה הסיק ש'לחמו של מזבח' אינו מדין הקטרת אימורים אלא דין אחר, וכשמשאירו בראש מזבח לא נפסלו [או לא עברו ב'לא ילין']. וכדבריו יבואר לקמן ברמב"ם, אמנם רש"י בבי המקומות הזכיר שהוא מדין פסולין שאם עלו לא ירדו, ועל שאלת החזו"א יש אולי ליישב לדעת רש"י, שכשמתכווין להעלות ולהקטיר חוץ לזמנו אף שההעלאה לבד וההקטרה לבד לא פוסלים ויהיה בו דין הקטרה אך המחשבה על שניהם כאחד שהיא מעשה שלא כדין היא מחשבת פיגול. [ויש לדון ע"פ זה מחשב לאכול חול"ז פחות פחות מכזית].

4. ואולי ניתן לדחוק ולומר, שרש"י מבאר את המשנה אליבא דר' יהושע [הלכה?]. שאין אומרים אם עלו לא ירדו בדם, אלא שכשנזרק דם פסול אמרינן אם עלו לא ירדו על האימורים, אבל סו"ס לא היה ריצוי. אכן זו אוקימתא בדברי רש"י.

5. לכאורה רש"י לא חילק בין פסול לינה [או נותר] לשאר הפסולין.

6. במעילה ז: מביא ר' יוחנן דברי עולא הללו כראיה כנגד ר"ל ואישתיק ר"ל, ומסיים ר' יוחנן 'קצצתינון לרגלוהי דינוקא'. משמע שמימרא זו של עולא קדמה לר' יוחנן ור"ל והוכרחו לקבלה. וצ"ב דעולא הוא תלמיד של ר' יוחנן בכוליה תלמודא. וצ"ע אם היה עולא אחר קודם להם, דבכמה מקומות מצינו 'אמר עולא' שהוא מימרא מקובלת ללא חולק כעין דברי תנאים.

שלא ירדו אך לא מקטירין?⁷ [ואם מקטירין יש לשאול אם יש כאן גדרי קרבן הגמור⁸ או גדר אחר וכנ"ל].

רש"י בריש פירקין למד מדברי עולא הללו את הגדר היסודי של דין 'אם עלו לא ירדו', ופתח את הפרק: "המזבח מקדש - אפילו דבר פסול שעלה למזבח, קדשו המזבח ליעשות לחמו ואין מורידין אותו".

ויש לדייק בדברי רש"י, שדין 'מזבח מקדש' משמעותו שמקדשו להיות 'לחמו', וזו הסיבה שלא מורידין אותו, אך אין לימוד או דין ישיר שאוסר להוריד, אלא שיהיה בזה פסידא 'ללחמו של מזבח'. וכך מפורש ברש"י דף פ"ה,⁹ שכשאפשר לחזור ולהעלות אין איסור להוריד, וכל דין 'לא ירדו' אינו אלא בפסולין שכשיוריד יהיה פסידא לקידוש הראשון שעשאו 'לחמו של מזבח'. לכאורה לפי"ז דברי עולא: "אימורי קק"ל שהעלן לפני זריקת דמן לא ירדו" מתפרשים ג"כ על פסולין דווקא דבכשרים אין נפ"מ אם יורידם. [או שמא נאמר שיש לחוש שלא יזרק הדם?]

עוד יש לדקדק ברש"י הנ"ל, שלא כתב 'קדשו המזבח ועשאו לחמו', אלא קדשו 'להיות לחמו'. דקדוק זה מתבאר ע"פ מה שביאר רש"י דין אחר שאמר עולא [בדף פ"ה: ומ"ג]: "לא שנו [דאם ירדו לא יעלו] אלא שלא משלה בהן האור אבל משלה בהן האור יעלו", ומפרש רש"י בדף מ"ג: "ואשמעינן דנעשה לחמו של מזבח ואפי' ירדו יעלו" [וביומא מ"ו]. פירש "דמההיא שעתא נעשו לחמו של מזבח". ובמקומו בדף פ"ה: כתב: "דנעשו לחמו של אש",

ונראה דהיא היא]. משמע מרש"י, שאינן ממש 'לחמו של מזבח' עד שמושלת בהן האור, והקידוש בעליה לראש מזבח הוא קידוש להיות 'לחמו' בעתיד ולכן אסור להוריד הפסולין כי יפקיעם מלהיות לחמו. אמנם לפי"ז המקור בדברי עולא 'נעשו לחמו של מזבח' אינו מדויק, דרק נתקדשו להיות לחמו אך אינן לחמו ממש. ואכן במעילה דף ז: כתב רש"י בד"ה 'האמר עולא': "שנעשו לחמו של מזבח דקלטן מזבח ... כי הדר זריקת הדם לאחר העלאת אימורין, ליהני ליה דאם עלו לא ירדו" – ואינו כלחמו של מזבח שמשלה בו האור, ולכן לכתחילה צריך זריקת הדם [אלא שאם הקטיר הוי לחמו של מזבח].

בדף מ"ג. דין נוסף של עולא: "קומץ פיגול שהעלו לראש מזבח פקע פיגולו ממנו", וביארה הגמ' שמדובר כשמשלה בו האור. כאמור לפי רש"י הסיבה היא: 'דנעשה לחמו של מזבח', בגמ' בכריתות י"ד. על מימרא זו מבאר רש"י [בד"ה 'דפקע ממנו פיגול']: "דקדשהו מזבח בעבודה", משמע שהגדר של 'לחמו של מזבח' קשור לעבודה שהחלה להיות בו. וע"פ זה גם הקידוש להיות 'לחמו', פירושו קידוש לעבודה – להקטרה. וכן משמע ברש"י דף ק"ט. בעניין חיוב על העלאת פסולין בחוץ בד"ה 'ת"ל לעשות': "כיוון דאם עלו לא ירדו, וכהן נזקק להפך בצינורא או להעלותן מראש מזבח למערכה ראויין ליעשות קרינן ביה" – כלומר יש בהן גדר הקטרה.

עולה אפוא שלרש"י 'המזבח מקדש'

7. ע' כסי"מ פי"ג מפסוה"מ הי"ב.

8. ע' או"ש בהוספות פסוה"מ פ"ב הכ"ו.

9. ד"ה 'פשיטא' – "דירדו דהא חוזרין ועולין ... הואיל ובכשרים קיימי", וכן שם בד"ה 'ומשני הא קמ"ל דהיכא דשחטה בראש מזבח לא צריך לאחותה ואסוקה ואע"ג דהדר סלקא...'. ובד"ה 'אין הפשט': הואיל והדר מצי לאסוקה וכו'.

היו תחילת הברייתא בתו"כ], ור"ג הפסוק מלמד לכל הראוי למזבח. [ואף שע"פ המתבאר בהמשך, גם על פסולין נאמר, עיקר הדין הוא על עצם הקידוש, אלו דברים המזבח פועל בהם קידוש כמו שכ"ש מקדשין הראוי להם].

ומה שלמד ר"ש מ'תורת העולה תורה אחת לכל העולין' הוא שקידוש זה הוא נכון אף לפסולין, וע"כ גם הם לא ירדו כיון שראויים ל'לחמו של מזבח'.

[ומסתבר שר' יהודה שלמד מיעוט מ'היא' ניחא טפי אליבא דריה"ג ור"ע, שלא דרשו 'בהוייתן היא'. ובזה מתורצת שאלת התוס' פ"ג. ד"ה 'היא'. ובאמת ברש"י על דברי ר' יהודה התייחס רק לפסוק כל הנוגע במזבח¹², וע"ז קאי המיעוט. ובהערה¹³ הארכת].

משמעותו, קידוש של הפסולין שיהיו שייכים לעבודה, ושתחול עליהם חובת הקטרה, וזה פירוש 'ליעשות לחמו של מזבח'. וע"פ זה מובן יותר שלרש"י קידוש זה מחשיבם כקרבן כשר¹⁰, וע"כ ניתן לכתחילה להלינם בראש מזבח גם למ"ד לינה מועלת בראש מזבח.

ע"פ זה מובן ביאורו של רש"י את דברי ר' יהושע במשנה, 'היא העולה על מוקדה': "דבר שהוא למוקד ועולה [הרי"י] היא בהוייתו (יהא) ולא תרד, 'היא' משמע בהוייתו תהא משתעלה על מוקדה" – כלומר כשעולה הרי הוא ממש בהוייתו. ופסוק זה מלמד על עיקר הקידוש שלר' יהושע הוא על כל העולין למוקד. ודבריו הם המשך ובנוסף לדברי ריה"ג ור"ע שלמדו בפרשת הצווה שהקידוש הוא רק לבהמות [ודבריהם

ד. קידוש בכלי שרת

תניתוה כשם שהמזבח ... כך כלים מקדשין". רש"י מבאר: "הוא סבור לענין פדיון קמיבעיא ליה כגון מנחה טמאה שקדשה בכ"ש מי קדשה קדושת הגוף ולא נפקא [תו בפדיון¹⁴] לחולין דקדשה כלי אע"פ שהיא טמאה או לא קדשה וכו' ... א"ל תניתוה

שנינו "כשם שהמזבח והכבש מקדשין את הראוי להם כך הכלים מקדשין". ובגמרא [פ"ד]: "ת"ר כל הנוגע במזבח אין לי אלא מזבח ... כלי שרת מנין ת"ל כל הנוגע בהם יקדש. בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן כלי שרת מהו שיקדשו את הפסולין א"ל

10. אמנם במנחת אברהם בשם הגר"י ביאר 'ליעשות לחמו' שאינו ממש קרבן רק 'לחמו'. וכבר הוזכר לעיל שלרש"י בפסחים נ"ט וזבחים פ"ז משמע שחוזר לגדר של הקרבן עצמו. וגם 'קדשו בעבודה' דכריתות ניחא טפי אי הוי עבודה ממש. [עוד יש לציין שתוס' פסחים פ"ג נקט לשון 'לחמו של מזבח' ביחס לקרבנות כשרים שמשלה בהן האור שקרבין בשבת, ולקמן פ"ז. גבי שולחן לחה"פ שנסדר כהלכתו נעשה לחמו של מזבח ואינו נפסל בלינה – משמע שגדר לחמו של מזבח נוגע להקטרה כשירה ולא לדין מחודש של הקטרה].

11. מתוקן ע"פ השטמ"ק.

12. אמנם רש"י בניה דף מ. למד מעל מוקדה' משתעלה תוקד'

13. בפשטות רש"י בדף פ"ד. משמע שדרשת ר' יהודה אינה מבוססת על 'זאת תורת העולה ריבה תורה אחת לכל העולין'. אלא די בכל הנוגע לרבות את הפסולין, ו'זאת היא ה' הוי מיעוט. [ומשמע ברש"י שהסיומת 'תנא אזאת התורת העולה סמיך' אינו אלא אסמכתא ולא לימוד. וכן ברש"י בד' נ"א. אמנם במנחות ביאר שהלימוד כר"ש! וצ"ב].

14. ע"פ שטמ"ק

דכיוון שנתקדש בכלי נתקדש לעבודה¹⁵, וע"כ חוזר לדינו הראשון. אמנם קשה דס"ס חסרה עבודת הקבלה? בספר טהרת הקודש מבאר, שעבודת הקבלה אינה עבודה המתרת [לרש"י במנחות] אלא הקידוש בכלי, ואף שחסרה עבודת הקבלה. [ובחידושי הגר"ז במנחות ז' מבאר דכיוון שהתוצאה של הקבלה – הקידוש – נתקיים לא חסרה כאן קבלה¹⁶].

תוס' שאל על רש"י: "ותימה לפירושו דא"כ תקשי מתניתין הלן והיוצא... וכו' אם עלו לא ירדו משמע הא לכתחילה לא יעלו ואע"ג דנתקבל הדם בכשרות בכלי שרת דהא לא איירי מידי בנתקבל בפסול ונזרק בפסול". משמע שהבין ברש"י שכשהדם נתקדש בכלי חל על כל הקרבן דין 'אם עלו לא ירדו'. אמנם לפי האמור לכאורה אין הכרח לזה דאף שהדם תוקן כשהתקדש אך האימורים נשארו בפסול! ונראה שתוס' הרגיש בכך ועל כן הוסיף ושאל: "ועוד לן דמה ויצא דמה ונטמא דמה אמאי לא יעלו, לר"ש, כיוון דכלי שרת מקדשין את הפסולין לכתחילה ליקרב". פשוט לתוס' שכל הפסולין מתקדשין לכתחילה ליקרב [ולא רק קבלו פסולין!]. וע"כ נדחק לתרץ: "וצריך לדחות כל הני כגון שישנן עתה בכלי חול דהוה כירדו" [וא"א לומר לרש"י שנפסלו בכלי גופו, דהא במזבח גם בלן בראשו דינו שהתקדש לכתחילה כנ"ל].

דמקדשין ואין להם פדיון". מכאן הוכחה נוספת לאמור לעיל, שקידוש המזבח עיקרו עצם הקידוש לעבודה [ולא לדין 'אם עלו לא ירדו', אלא שלא רוצים להפסיד הקידוש ולכן לא ירדו], וע"כ פשט המשנה שאומרת "כשם שהמזבח מקדש את הראוי לו כך כ"ש מקדשין", פירושה עצם הקידוש לעבודה בכל דבר לפי עניינו, והדין ש'לא ירדו' אף שנאמר לגבי מזבח אין להכריח מהמשנה שיאמר לגבי כלי שרת. [ולא כשיטת ר"ת בתור"ה 'כלי שרת' שביאר שעל 'לא ירדו' ענה ר' יוחנן 'תניתיה' – ונאלץ לדחוק בצירוף].

המשך הגמ': "א"ל לכתחילה ליקרב מבעי לי. הא נמי תנינא: שקיבלו פסולין וזרקו את דמו, מאי לאו שקיבלו פסולין וזרקו פסולין, לא, שקיבלו פסולין, א"נ שזרקו פסולין". ומפרש רש"י: "ושקבלו פסולין וזרקו את דמו – אם עלה הבשר לא ירד. מאי לאו שקיבלו פסולין - והדר זרקו פסולין, ולמה לי זרקו? מקבלה איפסלה לה, אי לאו לאשמועינן: טעמא דזרקו פסולין הוא דהווי איברים בתורת אם עלו לא ירדו, ולכתחילה לא יעלו דתפסל בשר בזריקת פסולין, הא זרקו כשרין לכתחילה נמי יעלו האיברים, דזריקה מעליא הוא, ואף על גב דקיבלו פסולין משום דקדשה כלי שרת ליזרוק לכתחילה". לפי מה שלמדנו עד כה, מובנים דברי רש"י,

ה. שיטות התוס' והרמב"ם

בדין זה בעודן על המזבח, ולכן אסור להורידן כי יופקע מהם דין הקטרתן. ולכאורה הקטרה זו היא מדין הקרבן עצמו

לפי האמור רש"י סובר, שהמזבח מקדש את העולין להיות 'לחמו של מזבח', כלומר שיהיה בהם דין הקטרה, ונתרבו גם הפסולין

15. ובזה מסתבר שגם ר' יהושע מודה, דדוקא הגדר קידוש מזבח הוגבל 'לאישים', אבל קידוש כלי אינו שייך דדוקא 'לאישים'.

16. אמנם לשיטתו אם הפסול הוא אחר, לא יכשיר הכלי לעלות לכתחילה, רק כאן אין כלל פסול. אך לפי"ז השאלה 'לכתחילה ליקרב מבעי לי' אינה קשורה ליכשם שהמזבח מקדש

וחוזר ומעלה אותן, ומוריד העור ונותנו לכהנים. וכן זבחים שחוטים שעלו לגבי המזבח, מפשיטן ומנתחן במקומן, ומוריד הקרבים ומדיחן במים וחוזר ומעלה אותן, ומוריד את העור ואת הבשר ונותנו לבעלים, וחוזר ומקטיר את השאר. ומפני מה לא יוריד הכל, אלא יפשיט וינתח בראש המזבח, שכל הראוי לאישים אם עלה לראש המזבח לא ירד, שנאמר: 'כל הנוגע במזבח יקדש'. יכול אע"פ שאינו ראוי, תלמוד לומר 'היא העולה על מוקדה' מה עולה שהיא ראויה לאישים אם עלתה לא תרד אף כל הראוי לאישים אם עלה לא ירד".

מבואר מדבריו שדין 'כל הנוגע במזבח יקדש' הוא דין עצמי שאסור להוריד מע"ג המזבח, ודין זה נאמר בכשרים [ולא כרש"י בד' פ"ה הנ"ל]. ורק לאחר שבהלכות ה'ו' כתב שאיסורי מזבח עם עלו ירדו, סייג בהלכות ז' - ח' שיש פסולין שלא ירדו כיוון שפסולין בקודש. ובפסולין אלו לא כתב אלא שיש בהן האיסור להוריד, אך לא כתב מה דינן, וכדרכו שמה לא הוזכר בגמ' לא כתב.

בהלכות מעה"ק פרק י"ט הל' ז', כשהביא הדין של שחוט חוץ בפסולין, לא כתב את הטעם ש'אם עלו לא ירדו', אלא כתב: 'כיוון שנשרפין'. ומשמע שחולק על רש"י בדף ק"ט הנ"ל, שכתב שכיוון שיש בהם מצוות הקטרה לכן הוי 'מתקבל באהל מועד'. ומדבריו אלו משמע שאין בפסולין חובת הקטרה כלל אלא רק דין 'לא ירדו'.

בפסוה"מ שם בהלכה ט' כתב: 'ואם משלה בהם האור, אע"פ שירדו יעלו וישלים הקטרתן'. לפי האמור צריך לבאר שדווקא בדיעבד, כשכבר משלה בהן האור אז כבר

[אף שאין בכוחה לתקן ריצוי שהיה חסר בזריקת דם פסול]. וקידוש כלי שרת שווה לו שעושה את הקידוש השייך אליו, ולר"ל גם מחייב את המשך הדין – לזרוק את הדם וממילא גם הקרבן יוכשר.

ראינו שתוס' חלק על רש"י בכמה מקומות: א. בדין של לינה לכתחילה בראש מזבח, נקט בתוס' בר"ה ל. דהיינו דווקא למ"ד אין לינה בראש מזבח. [וכן בתוד"ה 'והא' ביומא דף ז: למ"ד יש לינה בראש מזבח יש מחשבת פיגול בראש מזבח]. ב. בתוד"ה 'היא' בריש הפרק חלק על הלימוד 'בהווייתה תהא', וביאר ש'היא' הוא מיעוט, וכל דיני המשנה הראשונה נסמכים על הלימוד של 'זאת תורת העולה' לרבות הפסולין. ומשמע שסבר שזהו הלימוד העיקרי של 'המזבח מקדש'. ג. בסוגיא דכלי שרת [תוד"ה 'כלי שרת'] מבאר ר"ת שכל דין קידוש כ"ש אינו אלא לדין 'אם עלו לא ירדו', וביאר את שאלת ר"ל גם באופן זה: "דכי היכי דמזבח מקדש מה שנגע בו ולא ירדו, כך כלי מקדש מה שנגע בו ולא ירדו וכו'".

משמע שלתוס' קידוש המזבח אינו אלא לדין 'לא ירדו', ולכאורה זהו דין בפסולין [דלא מצינו בכשרים שחלק על רש"י]. [תוס' הזכיר דין 'לחמו של מזבח' כמה פעמים¹⁷ במשלה בו האור בלבד, ובמשמעות שכבר החלה ההקטרה, ולא ביאר את דברי עולא עצמם].

דעת הרמב"ם ברורה ומפורשת בדבריו בפרק ג' מפסוה"מ: "עולה ששחטה בראש המזבח או ששחטה למטה והעלה אותה לראש המזבח, יפשיט אותה וינתחנה במקומה, ומוריד הקרבים ומדיחן למטה

כך כ"ש מקדשין [דבהא פשיטא ליה דאינו מקדש ליתקן להקריב לכתחילה], אלא שאלה בדיני קבלת הדם.

17. בפסחים פ"ג: לגבי עולת חול בשבת, בד' מ"ג. לגבי פקע פיגולו, ובד' פ"ז. לגבי חצות עוכלתן. וכן בהשוואה ללינה על השולחן.

החלה הקטרה וצריך להשלים. ובהלכה י"א כתב: "אברים וחלבים וקמצים שלנו בראשו של מזבח כאילו לנו בעזרה, ואם ירדו לא יעלו, אבל אם לא ירדו, מקטירין אותן לעולם". לכאורה סוף ההלכה מיותר, דהא כתב כבר בהל' ז' שקדשים שלנו אם עלו לא ירדו. אך נראה שהרמב"ם דקדק בדבריו 'מקטירין אותם לעולם', שאין זה מדין 'אם עלו לא ירדו', שלרמב"ם אינו דין הקטרה כלל, אלא שמה שהיה כדין בראש מזבח, אף שאם ירד יש לו דין לינה, אך כשלא ירד אינו כלן שנפסל ועלה, אלא 'מקטירין לעולם'. ודקדוק זה מדקדק בלשון הגמ' [פ"ז.]: "דאיתמר, איברים שלנו בעזרה, מקטר והולך כל הלילה. לן בראש המזבח מקטר והולך לעולם. ירדו, רבה אומר יעלו, רבא אומר לא יעלו." משמע שכשם שבעזרה יש דין של 'מקטר והולך כל הלילה', כך בראש מזבח יש דין 'מקטר והולך לעולם'. והסברא, דכיוון שחל ע"ז חובת הקטרה בכשרות אין היא מופקעת ממנו. ורק כשנפסל בפועל לא חלה עליו חובת הקטרה חדשה אף שעלה לראש מזבח. וע"פ זה מיושבות הגמרות, שהובאו לעיל, שמהן משמע שיש חובת הקטרה - דברי רב פפא בפסחים נ"ט שניתן להלין אימורי מחוסר כיפורים בראש מזבח לכתחילה, וכן

האתקפתא דרבה בר חנן בדף פ"ז: "אי אמרת אויר מזבח כמזבח עולת העוף דפסלה במחשבה היכי משכחת לה" - שבשתייהן מדובר שעלו בכשרות לראש מזבח וכבר חלה חובת ההקטרה, ודינן שמקטיר והולך לעולם גם לרבא, ולא מדין 'אם עלו לא ירדו'.

עד כאן הרמב"ם לא נקט כלל בדבריו 'לחמו של מזבח' [כמו שהגמ' לא הזכירה], ורק בהלכה י"ב, כשהביא את דינו של עולא על אימורי קק"ל, נימק "שהרי נעשו לחמו של מזבח".

וצריך לבאר מה המשמעות של 'לחמו של מזבח', ומדוע דווקא כאן נצרך? ונראה שהרמב"ם, לשיטתו שיש דין 'לא ירדו' גם על כשרים, אמנם דווקא הראויין לאישים שיש בהם צד חיוב הקטרה. ואימורי קק"ל קודם זריקת דמים לכאורה אינן ראויים עדיין להקטרה [כפשט הגמ'], ולכן נזקקנו לדינו של עולא ש'נעשו לחמו של מזבח' דהיינו שמחשב שיש בהם חיוב הקטרה¹⁸ בעלייתן למזבח ולכן 'לא ירדו'. ולא בכדי המתין הרמב"ם דווקא אחרי שביאר דין ההקטרה של לן בראש מזבח, ביאר דין אימורי קק"ל שבהם בגלל שחלה עליהם חובת הקטרה [לחמו של מזבח] לכן 'לא ירדו' ולא כדין הפסולין.

1. סיכום [והערות נוספות]

גילוי בתוס' לנפ"מ בכשרים]. 'לחמו של מזבח' [שהוא לכאורה חובת הקטרה], לרמב"ם לא נאמר אלא לגבי אימורי קק"ל שעלו לפני זריקת דמים, ולתוס' זהו גם הטעם של משלה בהן האור.

לרש"י אין כלל דין עצמי של 'לא ירדו',

ביסוד דין 'אם עלו לא ירדו' – דעת הרמב"ם ותוס' שזהו גדר הקידוש שהמזבח מקדש. לרמב"ם דין זה עיקרו בכשרים מ'הנוגע במזבח יקדש', ונתרבה בפסולין, לכאורה מ'זאת תורת' [לא מפורש ברמב"ם].

בתוס' נראה, שלמד מ'זאת תורת' את עצם הקידוש שהוא דין 'לא ירדו' בפסולין [אין

18. בין אם נבאר מיד ובין ככס"מ שלהקטרה צריך להמתין לזריקת הדם.

'לא ירדו', וע"כ זו גם המשמעות של 'כ"ש מקדשין', לדין 'אם עלו לא ירדו'. הרמב"ם למרות שביאר הקידוש לעניין לא ירדו, בכ"ש ביאר הקידוש לפי עניינם לעניין פדיון.

דין נוסף הוא דין קידוש של מזבח הפנימי שלמדנו בדף כ"ז: שמקדש אפילו את שאינו ראוי לו.

השטמ"ק [אות ב'] שם שואל הא הוי בלאו של "לא תעלו עליו ... עולה ומנחה, ונסך לא תסכו עליו"?

קושיא זו לכאורה אינה קשה לרמב"ם כיוון שאין דין 'הקטרה' אלא דין 'לא ירדו', וגם אם ישרפו אינה בתורת הקטרה. אך לרש"י קשה.

ויתכן שבזה נחלקו ב' התירוצים בשיטה, התירוץ הראשון שאומר, שבדיעבד יקדש [אף שעברו איסור כששמו ע"ג המזבח], מתאים לרש"י. התירוץ השני שאומר, שמחל דין אם 'עלו לא ירדו' אם יעלו למזבח החיצון, מתאים לרמב"ם ולתוס'.

דין 'המזבח מקדש' הוא 'להעשות לחמו של מזבח', שפירושו להחל חובת הקטרה על מה שעלה למזבח, ונתחדש דין זה גם בפסולין [ע"פ הלימודים השונים לר"ש ולר' יהודה], ובפסולין אלו לא יוריד כי יפקיע מהם חובת ההקטרה. וכש'משלה בהן האור' נעשו ממש 'לחמו של מזבח' וע"כ יחזור ויעלה אותם.

בפסחים נ"ט מצינו אפשרות של העלאת אברי קרבן למזבח והלנתם שם לכתחילה, וכן מצינו בדף פ"ז: שאם אויר מזבח כמזבח אין מחשבת פיגול בעולת העוף, משמע שהקטרות טובה. רש"י למד משם שכשאמרינן 'אם עלו לא ירדו' מתקיימת הקטרה מעליא, והרמב"ם מבאר שאימורים בראש מזבח אין דין לינה, ומקטירן לעולם לכו"ע, ולא נחלקו אלא כשירדו. תוס' מעמיד אליבא דמ"ד 'אין לינה בראש מזבח'.

קידשו כלי שרת – לרש"י עניינו גוף הקידוש כמו במזבח, והנפ"מ הברורה היא לדין פדיון, ור"ל הסתפק אם מהני גם לאפשרות העלאתם. לתוס' כל דין הקידוש הוא לעניין